

УДК 37.016:821.112.2-2(075.8)
DOI 10.31654/2663-4902-2024-PP-4-114-122

Остапенко Л. М.

кандидат філологічних наук, доцент
кафедри української мови, літератури,
культурології та журналістики
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
milost.jan@gmail.com
orcid.org/0009-0009-0012-172X

ЕПІЧНА ДРАМА Б.БРЕХТА «МАТІНКА КУРАЖ ТА ЇЇ ДІТИ» У БІБЛІЙНОМУ ВИМІРІ ТА ПРОБЛЕМИ ЇЇ ШКІЛЬНОГО ВИВЧЕННЯ

Стаття присвячена інтерпретації епічної драми Б. Брехта «Матінка Кураж та її діти» у біблійному вимірі та визначенню ролі біблійної компоненти у творі, що має бути врахована у його шкільному вивченні. Автор статті віднаходить у драмі Брехта старозавітні і новозавітні образи (Ковчег Завіту, Тіло Христове) і мотиви: історія обраного народу, благословення Ісаком його синів, Ісусове насичення народу п'ятьма хлібами, мотив Євхаристії (Святого Причастя), мотив про Страсті Христові, – та визначає їх функції.

Автор статті робить висновок, що функція біблійного виміру епічної драми Б.Брехта «Матінка Кураж та її діти» полягає в уявленні її параболічності. Священна історія є онтологічною системою координат, в якій Брехт вибудовує структуру своєї п'єси, у такий спосіб виходячи за часові межі. Біблійний вимір поглиблює ідейний зміст твору, надаючи йому екзистенційного характеру. Образ матінки Кураж набуває у драмі узагальненого значення як вічний образ людини, що мусить обирати між спасінням душі і порятунком власних дітей, Божим Законом та беззаконням суспільства. У долі матінки Кураж та її дітей втілюється не лише ідея про невиправний вплив війни на людське життя, а загалом трагедія людини, що капітулює перед світом та все одно має пройти свій Хресний шлях.

На думку автора, подальше врахування результатів дослідження у шкільному вивченні твору поглибить уявлення про її ідейний зміст і сприятиме комплексній реалізації всіх змістових ліній літературного компонента та компетентнісного підходу у навчанні зарубіжної літератури.

Ключові слова: Б.Брехт, «Матінка Кураж та її діти», біблійний вимір, навчання зарубіжної літератури.

Постановка проблеми. Бертольд Брехт належить до тієї «щасливої» когорти письменників ХХ століття, чії твори активно перекладалися і друкувалися в радянські часи. Таке ставлення передусім було спричинене не внеском Брехта в оновлення театру, а «лівими» поглядами драматурга. Відповідно до визначеної ідеологічної домінанти вибудувалася і канонічна інтерпретація драми Брехта «Матінка Кураж та її діти», що раніше вивчалася за типовими програмами вишів, а згодом, з появою у школі предмета «зарубіжна література», була введена у шкільний курс. Разом із художнім твором в оперативну розробку фахівців-методистів увійшло й колись унормоване тлумачення п'єси як драми-параболи, у якій співвіднесення історичних подій Тридцятилітньої війни з початком Другої світової ретранслює Брехтове застереження людству і протидію нацизму в Німеччині.

Саме такий підхід до прочитання драми наразі передбачено чинною програмою зарубіжної літератури для 11 класу за редакцією О.Ніколенко, відповідно до якої п'єса

«Матінка Кураж та її діти» як зразок епічного театру Б. Брехта вивчається у розділі «Проблема війни і миру в літературі ХХ ст.». Ключовими питаннями, що їх пропонують розглянути укладачі програми, є «Зображення війни як засобу збагачення в драмі «Матінка Кураж та її діти» та «Ідеї попередження та риси «епічного театру» в п'єсі» [6, с. 37].

В переліку ключових компетентностей, що їх необхідно сформувати в процесі вивчення теми, передбачено, що учень не лише «*визначає* історичну основу творів, їхню актуальність для сьогодення»; *виявляє* засоби художнього відображення трагедії Другої світової війни; а й «*висловлює* критичну думку щодо збагачення матінки Кураж за рахунок війни, вияву меркантилізму, прагматизму в людських стосунках; *розпізнає* уявні і справжні життєві цінності, *висловлює* власне судження щодо цього; *критично оцінює* вчинки та висловлювання героїні п'єси Б. Брехта» [6, с. 37-38].

В такий спосіб сучасні програмові вимоги звужують зміст драми на проблемно-тематичному рівні винятково до антивоєнної тематики, а запропонований у програмі пообразний шлях аналізу твору заохочує упереджені судження. Так хоч би якою гострою не була сьогодні проблема війни і миру в Україні, такий підхід дещо спрощує авторський задум п'єси і загалом суперечить концепції «епічного театру», що передбачає створення інтелектуальної драми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальна тенденція прочитання драми «Матінка Кураж та її діти» наразі залишається незмінною навіть попри поступове зростання наукового інтересу до творчості Брехта і до теорії епічного театру [3; 7; 9; 8; 10; 11]. Спробою похитнути її на сьогодні вирізняється лише праця професорки Надії Колошук. Дослідниця звертає увагу на схоластичність поширеної інтерпретації п'єси і наголошує, що «Брехт не опускався до догматичного та моралізаторського театру» [7, с. 23]. До того ж мистецьке мислення Брехта, на її думку, не вкладається у межі соцреалізму, як і будь-якої іншої ідеологічної доктрини [7, с. 31].

Цілком слушною є думка Н.Колошук, що драматургія Брехта не декларує жодних домінант. В естетичному аспекті Брехт прямує шляхом реформування театральної «системи», доводячи драму до абсолютної невідповідності традиційним уявленням. В ідейному плані письменник так само вдається до переосмислення загальноприйнятих норм, правил поведінки та декларованим у суспільстві цінностям. Це стосується зокрема і таких світоглядних засад нашого існування, як релігійні уявлення.

У радянському літературознавстві такий контекст дослідження творчості Бертольда Брехта, котрого вважали апологетом марксистського вчення, був не можливим. Хоча, за висловлюванням М.Фріша, Брехт видавався «марксистським пастором». Та й сам письменник в одному інтерв'ю часопису «Die Dame» 1930 року здивував усіх зізнанням, що книгою, яка мала на нього найбільший і найтриваліший вплив, була Біблія.

Біблійний вимір драми «Матінка Кураж та її діти» довгий час залишався майже недоторканим і досі є актуальним предметом дослідження. Про біблійне забарвлення п'єси Б.Брехта йшлося лише у працях Анатолія Градовського, де автор порівнював образ візка матінки Кураж з Ноєвим Ковчегом, а події Тридцятилітньої війни – із всесвітнім потопом [4].

У своїй концепції дослідник покладався на зміст першого діалогу вербувальника з фельдфебелем, що ним розпочинається п'єса [5]. А, Градовський справедливо зауважив, що слова фельдфебеля: «Мир – це безладдя. Тільки війна може навести лад. Мирний час людство переводить нінащо. І люди, і худоба розбещуються вкрай» [1], – подібністю до рядків Святого Письма про рішення Бога викоринити потопом людські гріхи («І побачив Господь, що велике розбещення людини на землі і весь нахил думки серця її – тільки для повсякдення, І промовив Господь: «Зітру Я людину, яку Я створив, з поверхні землі...»» [Бут. 6; 5-7]) від початку створюють біблійний контекст прочитання твору.

Однак у визначенні ролі біблійного забарвлення твору Анатолій Градовський схиляється до думки, що воно лише посилює антивоєнний пафос драми. В нагоді йому стає відоме спостереження І.Фрадкіна про те, що «Дітей Кураж ведуть до загибелі їх позитивні нахили, їхні добрі, людяні риси». «(Ейліф гине з надмірної хоробрості, Швейцеркаса вбиває наївна чесність. А Катрін – доброта)» [5]. І хоч Анатолій Градовський згадує слова Святого Письма про заборону зазіхання на життя людини як створеної за подобою Творця («Хто вилив кров людську з людини, то виплята буде його кров, бо Він учинив людину за образом Божим» [Бут. 9, 6-7]), висновок, до якого доходить дослідник: «П'єса наочно показує, як війна корінним чином спотворює всі добродетності, будь-яку мораль» [5], – зрештою не змінює традиційного погляду на твір.

Мета. Одним із продуктивних шляхів інтерпретації драми Б.Брехта «Матінка Кураж та її діти» і метою цієї розвідки є спроба її прочитання у біблійному вимірі і визначення ролі біблійної компоненти у творі, що має бути врахована у його шкільному вивченні.

Виклад основного матеріалу. Попри те, що академічні переклади «Матінки Кураж...», здійснені за радянських часів українською [1] і російською [2] мовами, вочевидь підлягали цензурі, є підстави вважати, що зв'язок твору з Біблією не висчерпується згаданим мотивом всесвітнього потопу. У драмі Брехта експліцитно й імпліцитно присутні старозавітні і новозавітні образи і мотиви Святого Письма, які дозволяють говорити про біблійний вимір твору й інтерпретувати його у біблійному контексті.

Образ візка матінки Кураж, що традиційно тлумачиться як символ маркітантства Анни Фірлінг, набуває в тексті додаткової семантики. Найчастіше інтерпретатори драми закидають матінці Кураж її залежність від краму, що ніби важить для неї більше, ніж життя дітей. Як відомо, композиційно образ візка вибудовує драматургію твору: з першої дії його тягнуть за собою Анна Фірлінг та її діти, в останній – лише матінка Кураж. В такий спосіб, на думку критиків, дія п'єси відтворює етапи морального зубожіння Кураж: жадібністю до «легкої» наживи аргументують відмову від пропозиції кухаря господарювати в шинку, тривалі «торги» за життя Швейцеркаса і продовження шляху з візком після втрати Катрін. Однак драма містить контраргументи щодо подібних тлумачень. Особливої ваги у спростуванні міфу про Кураж як «погану матір» набуває саме біблійний вимір твору.

Згадуваний А.Градовським образ Ноевого Ковчега є вторинним щодо Ковчега (Скинїї) Завіту, створеного євреями біля підніжжя Синаю, де зберігалися Скрижалі Завіту з закарбованим на них Законом Божим. Ковчег Завіту був святинєю, що зберігала Закон, і в такому вигляді заповіді Божі мали передаватися наступним поколінням нащадків Авраама – обраному народу, а через нього – іншим народам світу. В цьому полягав зміст Завіту, укладеного Богом з патріархом Авраамом, який мав повернути людство до первісного стану єдності з Творцем, утраченого від часів гріхопадіння. Відомо, що обраний народ сорок років долав пустелю, несучи на своїх плечах Ковчег Завіту, допоки не вимерло те покоління, що відступило від умов Завіту, аби їхні нащадки увійшли до Обіцяної Землі. Власне тому Ковчег Завіту став запорукою обраності єврейського народу і основою вітваря Єрусалимського Храму – єдиної культової споруди, де за часів юдейського царства відбувалися богослужіння.

Доля матінки Кураж та її дітей постає травестією старозавітної історії обраного народу. Діти Кураж успадковують і упродовж усього життя, що скінчилося раніше за тридцятилітню війну, тягнуть по черзі материн візок: спочатку його штовхають сини, із втратою Ейліфа в нього впрягається Катрін, замість Швейцеркаса до візка стає Кураж, доки зі смертю останньої дитини вона не лишається сама. Біблійного контексту історії Кураж додає згадка про походження дітей Кураж, народжених від батьків з різних народів, достеменно невідомо, яких саме.

Важливою художньою деталлю є збережене (всупереч радянській цензурі) у перекладі харків'янина Соломона Апта порівняння синів Кураж з онуками патріарха Авраама – Ісавом і Яковом: «Вербувальник. Вам пасували б імена Яків Бик та Ісав Бик, адже ви тягнете візок. Певно, ви ніколи не вилазите з упряжі» (Переклад з рос. автора – Л.О.) [2, с. 446].

Біблійний мотив, пов'язаний з Ісавом і Яковом, знаходить продовження у сцені ворожіння матінки Кураж сином, що постає травестованою версією старозавітної історії благословіння Ісааком його синів. Відмовляючи їх іти до війська, Кураж перемишує позначені хрестами клаптики паперу у солдатському шоломі зі словами: «Так само, як усі ми перемішані ще в материнському лоні» [1]. Це згадка про те, що брати Ісав і Яків білися між собою в материнському лоні, коли їхня мати Ревека була вагітна [Бут. 25: 22].

Швейцеркас переконує присутніх фельдфебеля і вербувальника, що матінка Кураж «бачить те, що приховане, всі кажуть. І вміє провіщати майбутнє»(1). Так само Ревеці Бог відкриває майбутнє її дітей ще до їхнього народження. Вона дізнається, що народить двох синів, які стануть засновниками двох різних народів, які завжди змагатимуться, і старший, Ісав, буде служити молодшому Якову: "І сказав їй Господь: "У твоєму череві два народи, і два народи розділяться з утроби твоєї, і один народ буде сильніший за другого, і більший буде володарювати над меншим" [Бут. 25:22].

Ревека приховує від Ісака зміст пророцтва, аби згодом, навчений матір'ю, Яків першим отримав благословення батька. Відповідно до Ісакового благословення («Голос – ніби голос Якова, а руки – руки Ісава» [Бут. 27:22] нащадки Якова покликані славити Бога і мати духовну владу («...Будуть народи служити тобі, і поклоняться тобі нації» [Бут. 27:29]), а нащадки Ісава успадкують войовничість, владу земну («...Твоїм мечем будеш жити» [Бут. 27:40]). Подібно до Ревеки матінка Кураж по-різному ставиться до синів і виявляє більшу прихильність до молодшого, Швейцеркаса, як сумлінного і чесного. Старшого, Ейліфа, порівнює з його батьком, що, за її словами, так само хоробрий, але не розумний, бо першим учиняє бійку. Та на відміну від Ревеки, що діє відповідно до Божої волі і переконана, що її нащадки мають виконати обіцяне Богові, Кураж не покладається на Бога і має на меті застерегти своїх дітей від загрози, що несе їм світ: «Але зараз я поворожу, – мовить Кураж, – і вони побачать, що світ – це не райський сад»[1]. Подібно до Ревеки матінка Кураж вдається до хитрощів заради майбутнього дітей, проте це не гарантує їм батькового (Божого) благословення, а навпаки віщує близьку смерть. Не зважаючи на різну вдачу і покликання, дітей матінки Кураж чекає однаково трагічна доля. Згодом у розмові зі священником Кураж пояснює закони світу як нищівну боротьбу за виживання: «Бідним людям потрібна сміливість, чи то, як кажуть, кураж. Інакше вони загинуть. Та вже й для того, щоб уставати вранці, потрібна сміливість. Або для того, щоб зорати поле, та ще й під час війни! Або дітей на світ приводити, хіба це не сміливість? Адже що тих дітей чекає? їм доводиться бути катами одне одному, мордувати одне одного, тоді як їм хочеться дивитись одне одному в обличчя, а на це потрібен кураж» [1].

В біблійному контексті візок з крамом видається травестованим образом Ковчега Завіту, святині, що для матінки Кураж та її дітей є водночас тяжкою ношею і єдиною запорукою їхнього спасіння. Кураж відмовляється від пропозиції кухаря, бо тягти візок – це єдиний спосіб подбати про дітей. Своє рішення вона пояснює вартістю візка, аби не втратити доньку, яка боїться стати для матері тягарем. З тієї ж причини Кураж торгується за викуп Швейцеркаса, бо візок гарантує життя усім її дітям. Прагненням матері врятувати останню дитину пояснюється намір Кураж продовжити свій шлях після смерті Катрін, бо про загибель Ейліфа вона не знає. Кураж переконана, що її діти виживуть лише тримаючись візка. Справді, варто комусь із дітей Кураж полишити ношу – і він сплачує життям, а те, що спонукає до цього вчинку: хоробрість Ейліфа, послужливість Швейцеркаса, жертвність Катрін, – власне і призводить до загибелі.

Важливим аспектом розкриття авторського задуму є врахування присутніх у драмі новозавітних мотивів. Передусім ідеться про функціонування у драмі євангельського мотиву про Ісусове насичення народу п'ятьма хлібами, згаданого в усіх Євангеліях [Мт. 14:13–21; Мк. 6:34–44; Лк. 9:12–17; Ів. 6:5–14]. У такий спосіб Ісус навертав людей до духовної поживи, прагнучи якої, кожен може успадкувати небесні скарби: «Пильнуйте не про поживу, що гине, але про поживу, що застається на вічне життя, яку дасть вам Син Людський» [Ів. 6:27]. У драмі Брехта цей мотив набуває травестованого характеру. В першому зонгу матінка Кураж наголошує на тому, що зі свого візка вона годує ціле військо, проте це ніяк не гарантує порятунку, бо мізерність людських прагнень забираю найменшу надію на спасіння: «Гей, християни! Тане сніг! Мерці вкушають супокій. А кожен, хто ще не поліг, Встає, щоб вирушити в бій. Вам треба знати, що солдати На смерть не підуть без ковбас. Кураж їх ладна частувати – Вина у мене є запас» [1]; «Якщо поїсть, поп'є військовий, то вже й загинуть він готовий. Лиш дурень у вогні геєєнни захоче смажитись даремно!» (Переклад з рос. автора. – Л.О.) [2]. З євангельським мотивом про насичення народу п'ятьма хлібами пов'язане і прізвисько Кураж, отримане відтоді, як вона під гарматним вогнем вивезла із Риги на своєму візку пів сотні прицвілих хлібин, аби нагодувати ними військо.

Образ цвілого хліба, що неодноразово згадується у драмі, розкриває травестійний характер ще одного євангельського мотиву – Євхаристії (Святого Причастя). Відкриваючи людям ідею Спасіння, Ісус називає себе небесним хлібом: «Я – хліб життя! ... То є хліб, Який сходить із неба, – щоб не вмер, хто Його споживає. Я – хліб живий, що з неба зійшов: коли хто споживатиме хліб цей, той повік буде жити» [Ів. 6:48, 50–51]. Під час Таємної вечері Ісус започатковує таїнство Євхаристії, причащаючи учнів Святама Дарами Його Тіла і Крові у вигляді хліба і вина як запоруки очищення від гріха і наслідування вічного життя: «Прийміть, споживайте, це тіло Моє.» [Мт. 26:26]; «...це кров Моя Нового Заповіту, що за багатьох проливається на відпущення гріхів!» [Мт. 26:28]. «Хто тіло Моє споживає та кров Мою п'є, той в Мені перебуває, а Я в ньому» [Ів. 6:56]. У розмові з кухарем матінка Кураж порівнює свою торгівлю харчами з Христовою місією, а крам – зі Святими Дарами, що їх Господь залишив грішному світові: «Мені іноді здається, наче я їжджу своїм фургоном по пеклу і продаю смолу або що я блукаю по небу і продаю останнє причастя заблудлим душам» [1].

Євангельський мотив насичення народу п'ятьма хлібами стосується і образу старшого сина Кураж. З розмови командувача і священника стає відомо про «героїзм» Ейліфа, що порубав селян заради їхнього скоту. Свій вчинок Ейліф виправдовує парафразом Ісусових слів про Закон Божий: «Хто в біду попадає, закон відкидає» [1] (пор.: «Я не прийшов відмінити, але сповнити» [Мт. 5:17]). Підтримуючи Ейліфа, священник витлумачує євангельську притчу про хліби як доказ того, що заповіді Божі набувають сили після задоволення людських потреб: «Правду кажучи, в Біблії таких слів нема, але ж наш Господь чудом створив з п'яти хлібин п'ятсот, отже, і біди, власне, не стало, і він міг жадати любові до ближнього, бо люди були ситі. А тепер часи не ті» [1].

Командувач убачає у діях Ейліфа боговгодний вчинок, сповнення заповіді про любов до ближнього: «Хіба в Святому Письмі не сказано: «Що заповідяв ти наймізернішому з братів моїх, те заповідяв ти мені?» А що ти їм заповідяв? Ти забезпечив їм добрий м'ясний обід, вони ж не звикли до цвілого хліба (Курсив мій – Л.О.) [1]. У словах командувача травестійного характеру набуває і Таїнство Євхаристії: «Раніше, бувало, перед тим, як іти в бій за віру Господню, солдати наливали в шоломи вино і кришили туди паляницю. Перекуска називалось» (Курсив мій – Л.О.) [1]. З огляду на те, що під час ворожіння матінка Кураж саме в солдатському шоломі змішувала позначені хрестами клаптики паперу для своїх дітей, доля кожного з них співвідносяться Брехтом із жертвою Христовою.

У цьому контексті особливого значення набуває євангельський мотив про Страсті Христові, якому присвячений зонг священника:

Був приведений Ісус Глузували з нього всі,
 До Пілата вранці, Тать розп'ятий навіть,
 І представили його Поки сонце в небесі
 Вбивцею поганці. Перестало сяять.
 Понтій зразу розпізнав. Зойк розп'ятого Христа
 Що Ісус безвинний, Злинув о дев'ятей,
 Та до Ірода послав. І влили йому в уста
 Вже за півгодини. Жовч і оцет кляті.
 Божий син страждань зазнав, Він спустив останній дух,
 Битий був до крові, І земля здригнулась,
 На главу його поклав Скелі луснули навкруг,
 Кат вінок терновий. Храми похитнулись.
 Кпили з нього залюбки Насміхались над Христом
 Люди злобні, мстиві, Ще під час вечерні:
 І для себе хрест важкий Прокололи бік списом
 Мусив сам нести він. На розвагу черні.
 І, побитого бичем, 3 рани в нього полились
 Розп'яли голим. Разом кров з водою.
 До хреста ідїть з плачем Он що рід людський колись
 І молїться з болем. 3 людським сином скоїв [1].

Контекстуально зонг пов'язаний з долею другого сина Кураж Швейцеркаса і супроводжує його арешт. Пов'язані з цим події уподібнюються євангельським свідченням про Страсті Христові: Швейцеркаса арештували за свідченням шпигуна (одноокого); він не зважав на небезпеку, про що його намагалася попередити Катрін, бо мав виконати свій обов'язок; близькі люди (мати, священник) не визнали, що знайомі з ним; блудниця (Іветта) намагалася йому допомогти; мати не змогла запобігти його загибелі; Швейцеркас не зрікся своїх переконань і був страчений; мати не поховала синове тіло. Та як і в попередніх випадках, євангельський мотив про Страсті Христові постає у драмі травестованим. Спокутна жертва Христа була принесена заради Спасіння людства і Небесних скарбів, наближення до Бога і досягнення вічного життя. Швейцеркас пожертвував собою заради збереження каси Фінляндського полку, що призначена для озброєння і утримання війська, отже, для продовження війни.

У контексті мотиву про Страсті Христові чесноти не лише Швейцеркаса, а обох синів матінки Кураж, що так само, як і вона, прагнуть жити за законами цього світу, втрачають героїчну семантику. Винятком серед дітей Кураж видається її донька Катрін. Доля Катрін безпосередньо пов'язана з євангельським мотивом про Страсті Христові. Ціною власного життя Катрін попереджає місто про наближення ворожого війська. Проте люди не потребують такої жертвності. Селяни, чиїх онуків рятує Катрін, аби не втратити своє майно приймають бік ворога і стають причетними до її смерті. Так і світ, що розп'яв Спасителя, нехтує Його Жертвою.

Висновки та перспективи дослідження. Проведений аналіз біблійних образів і мотивів у п'єсі Б.Брехта «Матінка Кураж та її діти» доводить, що функція біблійного виміру полягає у виразненні її параболічності. Священна історія є тією онтологічною системою координат, в якій Брехт вибудовує параболічну структуру своєї п'єси, у такий спосіб виходячи за темпоральні чи то історичні межі. Біблійні образи і мотиви набувають у драмі травестованого вигляду, вводяться в контекст, що профанує сакральний зміст Святого Письма. У такий спосіб вони справляють такий самий ефект «очуження», що і несподіваний погляд на материнство та війну.

Біблійний вимір поглиблює ідейний зміст твору, надаючи йому екзистенційного характеру. Образ війни, що постає у контексті Священної історії, увиразнює саму сутність людського існування як постійний спротив неминучій смерті. Образ матінки

Кураж набуває у драмі узагальненого значення як вічний образ людини, що мусить обирати між спасінням душі і порятунком власних дітей, Божим Законом та беззаконням суспільства. У долі матінки Кураж та її дітей втілюється не лише ідея про невиправний вплив війни на людське життя, а загалом трагедія людини, що капітулює перед світом та все одно має пройти свій Хресний шлях.

Врахування результатів дослідження біблійного виміру епічної драми «Матінка Кураж та її діти» у шкільному вивченні сприятиме ефективності компетентнісного підходу навчання зарубіжної літератури і сприятиме комплексній реалізації змістових ліній літературного компонента: літературознавчої, оскільки поглибить уявлення учнів про авторський задум та ідейний зміст твору, розвине навички критичного читання, допоможе краще зрозуміти специфіку «епічного театру» та вагомий внесок Б.Брехта в експериментальну драматургію ХХ ст.; культурологічної, позаяк дозволить учням зробити висновки про виняткове значення Біблії в історії світової культури; компаративної, оскільки стимулюватиме розвиток навичок компаративного аналізу на уроках зарубіжної літератури; емоційно-ціннісної, позаяк заохочуватиме критичне мислення і спонукатиме учнів до власних роздумів про вічні питання людського буття.

Література

1. Брехт Б. Матінка Кураж та її діти; пер. з нім. М.Зісман. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bertolt_Brecht/Matinka_Kurazh_ta_ii_dity.pdf
2. Брехт Б. Матінка Кураж та її діти; пер. з нім. С.Апта. *Б.Брехт. Поезії. Оповідання. Драми*. М., 1972ю. С. 442–510.
3. Брехтівський часопис (Brecht-Heft): статті, есе, переклади: збірн. наук. праць (філолог. науки). № 9. Житомир: Житомирський державний університет імені Івана Франка, 2023. 108 с. URL: http://eprints.zu.edu.ua/38579/1/%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%82%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81_%E2%84%96%209_2023%20%282%29.pdf
4. Градовський А. В. Ноєв Ковчег і візок Матінки Кураж. Біблійне забарвлення п'єси Б. Брехта. *Зарубіжна література в навчальних закладах України*. 2001, № 5. С. 44–46.
5. Градовський А. В. *Основні принципи "епічного" театру Б. Брехта*. *Вісник Черкаського університету*. Серія Філологічні науки (159). 2009. С. 193–202. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/id/eprint/1684>
6. Зарубіжна література. 10 – 11 класи. Рівень стандарту. Навчальна програма для закладів загальної середньої освіти, 2022. 56 с.
7. Колошук Н. Г. Читаємо "Матінку Кураж" (П'єса Б Брехта в практиці викладання історії зарубіжної літератури). *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки*, 2022. Вип. 1 (96). URL: https://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk96_filolog.pdf
8. Федоренко Л. Брехтівський театр: жанрове різноманіття, основні поняття і концепції. *Філологічний часопис*, 2021. Вип. 1 (17). URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/filologichniy-chasopys/2021/1/22.pdf
9. Федоренко Л. (Пост)-брехтівський театр: Lehrstück як макросистема. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*. Дніпро, 2020. Вип. 1 (19). С. 113–120.
10. Федоренко Л. Lehrstück як авторська інтенція Бертольта Брехта. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2011. Вип. 59. С. 193–196.
11. Чирков О. Діалектичний театр – театр епічний? *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2009. Вип. 44. С. 183–188.

References

1. Brecht, B. *Matinka Kurazh ta yiyi dity*; per. z nim. M.Zisman [Mother Courage and her children; translated from German by M. Zisman]. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Bertolt_Brecht/Matinka_Kurazh_ta_ii_dity.pdf [in Ukrainian].

2. Brekht, B (1972). *Matinka Kurazh ta yiyi dity*; per. z nim. S.Apta. B.Brekht. Poeziyi. *Opovidannya.Dramy* [Mother Courage and her children; translated from German by S. Apt. B. Brecht. Poetry. Story. Dramas]. M., 1972, Pp. 442-510 [in Russian].
3. Brekhtivs'kyi chasopys (Brecht-Heft): statii, ese, pereklady: Zbirn. nauk. prats' (filoloh. nauky) (2023) [Brechtian journal (Brecht-Heft): articles, essays, translations: Collection of scientific works (philological sciences)/ Zhytomyr: Zhytomyrs'kyi derzhavnyi universytet imeni Ivana Franka. – Zhytomyr: Zhytomyr State University named after Ivan Franko]. No 9. 108 p. URL: http://eprints.zu.edu.ua/38579/1/%D0%91%D1%80%D0%B5%D1%85%D1%82%D1%96%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%B8%D0%B9%20%D1%87%D0%B0%D1%81%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81_%E2%84%96%209_2023%20%282%29.pdf [in Ukrainian].
4. Hradovs'kyi, A.V. (2001) *Noyev Kovcheg i vizok Matinky Kurazh*. *Bibliyne zabarvlennya p'yesy B. Brekhta* [Noah's Ark and Matinka Courage's cart. Biblical coloring of the play by B. Brecht]. *Zarubizhna literatura v navchal'nykh zakladakh Ukrayiny* .- Foreign literature in educational institutions of Ukraine. No. 5. Pp. 44-46 [in Ukrainian].
5. Hradovs'kyi A.V. (2009) *Osnovni pryntsypy "epichnoho" teatru B. Brekhta*. [The main principles of "epic" theater B. Brecht]. *Visnyk Cherkas'koho universytetu. Seriya Filolohichni nauky*. – *Herald of Cherkasy University. Philological sciences series*. (159). 2009. Pp. 193-202. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/id/eprint/1684> [in Ukrainian].
6. *Zarubizhna literatura. 10–11 klasy. Riven' standartu. Navchal'na prohrama dlya zakladiv zahal'noyi seredn'oyi osvity* (2022). [Foreign literature. 10-11 grades. Standard level. Curriculum for institutions of general secondary education]. [in Ukrainian].
7. Koloshuk, N. H. (2022) *Chytayemo "Matinku Kurazh" (P'yesa B Brekhta v praktytsi vykladannya istoriyi zarubizhnoyi literatury)*. [We read "Mother Courage" (B Brecht's play in the practice of teaching the history of foreign literature)]. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka*. – *Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University*. Vol. 1 (96). URL: https://visnyk.zu.edu.ua/pdf/visnyk96_filolog.pdf [in Ukrainian].
8. Fedorenko, L. (2021) *Brekhtivs'kyi teatr: zhanrove riznomanittya, osnovni ponyattya i kontseptsii*. [Brecht's theater: genre diversity, basic concepts and concepts]. *Filolohichnyy chasopys – Philological journal*. Vol. 1 (17). URL: https://library.udpu.edu.ua/library_files/filologichniy-chasopys/2021/1/22.pdf[in Ukrainian].
9. Fedorenko, L. (2020) *(Post)-brekhtivs'kyi teatr: Lehrstück yak makrosystema*. [(Post)-Brechtian theater: Lehrstück as a macrosystem]. *Visnyk Universytetu imeni Al'freda Nobelya. Seriya «Filolohichni nauky»*. – *Bulletin of Alfred Nobel University. Series "Philological Sciences"*. Dnipro, 2020. Issue 1 (19). Pp. 113–120 [in Ukrainian].
10. Fedorenko, L. (2011). *Lehrstück yak avtors'ka intentsiya Bertol'ta Brekhta.. Lehrstück as the authorial intention of Bertolt Brecht*. *Visnyk Zhytomyrs'koho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka/ – Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*. Issue 59. Pp. 193–196 [in Ukrainian].
11. Chyrkov, O. (2009) *Dialektychnyy teatr – teatr epichnyy?* [Dialectical theater – epic theater?]. *Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University*. Issue 44. Pp. 183–188 [in Ukrainian].

Ostapenko L.

PhD in Philology, Associate Professor
of the Department of Ukrainian Language, Literature,
Cultural Studies and Journalism
Mykola Gogol Nizhyn State University
milost.jan@gmail.com
orcid.org/0009-0009-0012-172X

**B.BRECHT'S EPIC DRAMA «MOTHER COURAGE AND HER CHILDREN»
IN THE BIBLICAL DIMENSION AND THE PROBLEMS OF ITS SCHOOL STUDY**

The article is devoted to the interpretation of B. Brecht's epic drama «Mother Courage and Her Children» in the biblical dimension and determining the role of the biblical component in the work, which should be taken into account in its school study. The author of the article finds in Brecht's drama Old Testament and New Testament images (the Ark of the Covenant, the Body of Christ) and motifs: the story of the chosen people, Isaac's blessing of his sons, Jesus' feeding of the people with five loaves, the motif of the Eucharist (Holy Communion), the motif of the Passion of Christ, and defines their functions.

The author of the article concludes that the function of the biblical dimension of B. Brecht's epic drama «Mother Courage and Her Children» is to emphasize its parabolicity. Sacred history is the ontological coordinate system in which Brecht builds the structure of his play, thus transcending temporal and historical boundaries. The biblical dimension deepens the ideological content of the work, giving it an existential character. The image of war, which appears in the context of the Sacred History, emphasizes the very essence of human existence as a constant resistance to the inevitability of death. In the drama, the image of Mother Courage acquires a generalized meaning as an eternal image of a person who must choose between the salvation of the soul and the salvation of his or her own children, God's law and the lawlessness of society. The fate of Mother Courage and her children embodies not only the idea of the irreparable impact of war on human life, but also the tragedy of a person who surrenders to the world and still has to go through his or her way of the Cross. According to the author, further consideration of the research results in the school study of the work will deepen the understanding of its ideological content and contribute to the comprehensive implementation of all content lines of the literary component and the competence-based approach to teaching foreign literature.

Key words: B. Brecht, «Mother Courage and Her Children», biblical dimension, teaching foreign literature.